

ROCZNIK TOMISTYCZNY
12 (2023) 1

ROCZNIK TOMISTYCZNY

12 (2023) 1

ΘΩΜΙΣΜΟΣ ΤΑ ΧΡΟΝΙΚΑ
ANNARIUS THOMISTICUS
THOMISTIC YEARBOOK
THOMISTISCHES JAHRBUCH
ANNUAIRE THOMISTIQUE
ANNUARIO TOMISTICO
TOMISTICKÁ ROČENKA

ROCZNIK TOMISTYCZNY

12 (2023) 1

Naukowe Towarzystwo Tomistyczne
WARSZAWA

KOMITET REDAKCYJNY / EDITORIAL BOARD:

Michał Zembrzuski (sekretarz / secretary), Magdalena Płotka (zastępca redaktora naczelnego / deputy editor), Dawid Lipski, Natalia Herold (internet), Izabella Andrzejuk, Artur Andrzejuk (redaktor naczelny / editor-in-chief)

RADA NAUKOWA / SCIENTIFIC COUNCIL:

Michał Zembrzuski, Adam Wielomski, Stanisław Wielgus, Janusz Węgrzecki, Antoni B. Stępień, Arkady Rzegocki, Jerzy Nitychoruk, Marcin Karas, Krzysztof Kalka, Piotr Jaroszyński, Pavol Dancák, Paul J. Cornish, Mehmet Zeki Aydin, Artur Andrzejuk, Anton Adam.

RECENZENCI / REVIEWERS

Marcin Trepczyński, Antoni B. Stępień, Marek Prokop, Tomasz Pawlikowski, Mikołaj Krasnodębski, Marcin Karas, Andrzej Jonkisz, Piotr Jaroszyński, Grzegorz Hołub, Paul J. Cornish, Imelda Chłodna-Błach, Marcin Bukała, Henryk Anzulewicz.

REDAKCJA JĘZYKOWA / LANGUAGE EDITORS

Elżbieta Pachciarek (j. polski), Bernice McManus-Falkowska, Ewa A. Pichola, Joanna Pyłat, Magdalena Płotka (j. angielski), Christel Martin, Iwona Bartnicka (j. francuski), Adam M. Filipowicz, Michał Zembrzuski (greka, łacina)

PROJEKT OKŁADKI

Mieczysław Knut

OPRACOWANIE GRAFICZNE, SKŁAD I ŁAMANIE

Małgorzata Biegańska-Bartosiak

© Artur Andrzejuk / Naukowe Towarzystwo Tomistyczne (wydawca / editor)

Warszawa 2023

ISSN 2300-1976

Unikalny numer identyfikacyjny – 493506

Rocznik Tomistyczny ukazuje się dzięki pomocy Jacka Sińskiego

Redakcja Rocznika Tomistycznego

ul. Klonowa 2/2

05-806 Komorów POLSKA

www.roczniktomistyczny.pl

e-mail: redakcja@roczniktomistyczny.pl

**Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego**

Dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego
pochodzących z Funduszu Promocji Kultury

Druk i oprawa: Sowa Sp. z o.o., ul. Raszyńska 13, 05-500 Piaseczno
www.sowadruk.pl

Spis treści

Od Redakcji (Michał Zembrzuski)	9
Miejsce filozofii w zespole nauk Z Antonim B. Stępnem rozmawia Artur Andrzejuk.....	11

Rozprawy i artykuły

Artur Andrzejuk Teologia Tomasza z Akwinu. Specyfika głównych zagadnień	17
Marcin Karas Middle Ages and Renaissance Reconciled in the Philosophical Thought of Nicolaus Copernicus.....	31
Izabella Andrzejuk Konstanty Michalski (1879-1947) and His Philosophy of History	47
Agnieszka Gonddek Tomaszowa koncepcja miłości w ujęciu ojca Feliksa Wojciecha Bednarskiego OP.....	63
Michał Zembrzuski Tomaszowe rozumienie wiary jako aktu intelektu i kwestia intelektualności treści wiary (<i>intellectus fidei</i>).....	87
Paweł Lesiński, Małgorzata Łuszczzyńska Dobro wspólne w refleksji św. Tomasza z Akwinu a społeczne związanie własności prywatnej w art. 14 ust. 2 niemieckiej ustawy zasadniczej.....	107
Magdalena Płotka Afektywna droga do Boga w ujęciu Bonawentury	127
Tomasz Ł. Stanowski Wątki tomistyczne w filozofii Józefa Gołuchowskiego	139
Izabella Andrzejuk Zagadnienie wychowania w antropologii Konstantego Michalskiego	159
Anton Adam Miejsce filozofii w teologii Wincentego Granata.....	171
Bożena Listkowska Etyka komunikacji w miłości. Studium przypadku bohaterów <i>Ciemnej nocy miłości</i> Mieczysława Gogacza	191
Marian Szymonik Filozofia jako nauka kontemplująca i wyjaśniająca byt – znaczenie tomizmu w wyjaśnianiu faktu religii.....	205
Tomasz Pawlikowski Identyfikacja pryncypiów i separacja metafizyczna w procesie poznania bytu jako bytu	233
Michał Ziółkowski Substancje oddzielone i postczłowiek. Próba konfrontacji myśli Akwinaty z doktryną współczesnego transhumanizmu	249
Artur Andrzejuk Thomistic Theory of Personal Relations	267

Edycje i tłumaczenia

Paweł Borkowski Encyklika <i>Rerum omnium perturbationem</i> Piusa XI – wstęp do przekładu.....	279
Ojciec święty Pius XI Encyklika <i>Rerum omnium perturbationem</i>	283

Sprawozdania i recenzje

Natalia Herold Sprawozdanie z działalności Naukowego Towarzystwa Tomistycznego w roku akademickim 2022/2023	297
Michał Zembrzuski Sprawozdanie z Sympozjum Tomistycznego w Łomży 8 marca 2023	303
Tomasz Ł. Stanowski <i>Semper vivus</i> . Filozofia Józefa Gołuchowskiego z okresu wileńskiego w artykułach litewskiej badaczki Rūty Marij Vabalaitė	307
Karolina Sienkiewicz Filozofia w szkole: wczoraj, dziś, jutro. Recenzja: Agnieszka Gondek, <i>Filozofia wychowania. Filozofia jako podstawa wykształcenia ogólnego w szkole średniej, Warszawa 2022</i>	319
Artur Andrzejuk Uwagi o byciu i istnieniu. Na marginesie przekładu książki Étienne Gilsona <i>Constantes philosophiques de l'être</i> . Recenzja: Étienne Gilson, <i>Filozoficzne stałe bytu</i> , tłum. M. Morek, Warszawa 2022.	325
Maciej Nowak Recenzja: Michał Chaberek, <i>Święty Tomasz z Akwinu a ewolucja</i> , Wydawnictwo Marek Derewiecki, Kęty 2019	337
Konstanty Milancej Recenzja: Piotr Moskal, <i>Metafizyka dla studentów teologii</i> , Wydawnictwo Bernardinum, Pelplin 2022	347
Jan Pociąg Recenzja: Marcin Karas, <i>Filozofia i kultura w czasach przełomu. Studia i materiały z badań historyzoficznych</i> , Kraków 2023	349

Polemiki i dyskusje

Peter A. Redpath Small Mistakes in the Beginning: Stanley L. Jaki: Arch-Defender of Christian Civilization of Freedom, and Somewhat Unwitting Obstacle to It?: An American/ Gilsonian Perspective	357
Nota o Autorach.....	365

Table of Contents

Editorial (Michał Zembrzuski).....	9
The place of philosophy among other sciences Artur Andrzejuk's interview with Antoni B. Stępień.....	11

Dissertations and articles

Artur Andrzejuk Theology of Thomas Aquinas. Characteristics of Main Issues.....	17
Marcin Karas Middle Ages and Renaissance Reconciled in the Philosophical Thought of Nicolaus Copernicus.....	31
Izabella Andrzejuk Konstanty Michalski (1879-1947) and His Philosophy of History.....	47
Agnieszka Gondek Thomas's Concept of Love from the Perspective of Father Feliks Wojciech Bednarski OP.....	63
Michał Zembrzuski The Faith as an Act of the Intellect and the Issue of the Intellectuality of the Content of Faith (<i>intellectus fidei</i>) in Thomas Aquinas's Thought.....	87
Paweł Lesiński, Małgorzata Łuszczyńska The Thomas Aquinas's idea of common good in relation with private property's social obligation in the art. 14 p. 2 of German basic law.....	107
Magdalena Płotka The affective path to God according to Bonaventure.....	127
Tomasz Ł. Stanowski Thomistic threads in the philosophy of Joseph Goluchowski.....	139
Izabella Andrzejuk The problem of upbringing in anthropology of Konstanty Michalski.....	159
Anton Adam Place of Philosophy in Theology of Wincenty Granat.....	171
Bożena Listkowska The Ethics of Communication in Love. A Case Study of the Characters of Mieczysław Gogacz's <i>Dark Night of Love</i>	191
Marian Szymonik Philosophy as a science that contemplates and explains the ens – the importance of thomism in explaining the fact of religion.....	205
Tomasz Pawlikowski Identification of Principles and the Metaphysical Separation in the Cognition of Being.....	233
Michał Ziółkowski Separate Substances and the Post-Human. An Attempt to Confront Aquinas' Thought with the Doctrine of Contemporary Transhumanism.....	249
Artur Andrzejuk Thomistic Theory of Personal Relations.....	267

Editions and Translations

Paweł Borkowski Encyclical of Pius XI <i>Rerum omnium perturbationem</i> – introduction to translation.....	279
Holy Father Pius XI Encyclical <i>Rerum omnium perturbationem</i>	283

Reports and Reviews

Natalia Herold Report on the activities of the Scientific Thomistic Society in the academic year 2022/2023	297
Michał Zembrzuski Report from the Thomistic Symposium in Łomża on March 8, 2023	303
Tomasz Ł. Stanowski <i>Semper vivus</i> . The philosophy of Joseph Goluchowski from the Vilnius period in the articles of the Lithuanian researcher Rūta Marija Vabalaitė.....	307
Karolina Sienkiewicz Philosophy at school: yesterday, today, tomorrow Review: Agnieszka Gondek, <i>Filozofia wychowania. Filozofia jako podstawa wykształcenia ogólnego w szkole średniej</i> , Warszawa 2022	319
Artur Andrzejuk Notes on being and existence. On the margin of the translation of Étienne Gilson's book <i>Constantes philosophiques de l'être</i> . Review: Étienne Gilson, <i>Filozoficzne stałe bytu</i> , trans. M. Morek, Warszawa 2022.....	325
Maciej Nowak Review: Michał Chaberek, <i>Święty Tomasz z Akwinu a ewolucja</i> , Wydawnictwo Marek Derewiecki, Kęty 2019	337
Konstanty Milancej Review: Piotr Moskal, <i>Metafizyka dla studentów teologii</i> , Wydawnictwo Bernardinum, Pelplin 2022	347
Jan Pociąg Review: Marcin Karas, <i>Filozofia i kultura w czasach przełomu. Studia i materiały z badań historyzoficznych</i> , Kraków 2023	349

Controversy and discussions

Peter A. Redpath Small Mistakes in the Beginning: Stanley L. Jaki: Arch-Defender of Christian Civilization of Freedom, and Somewhat Unwitting Obstacle to It?: An American/ Gilsonian Perspective	357
Note about authors.....	365

Uwagi o bycie i istnieniu. Na marginesie przekładu książki Étienne Gilsona *Constantes philosophiques de l'être*

Słowa kluczowe: metafizyka, byt (*ens*), istnienie/bytowanie (*esse*),
istota (*essentia*), pryncypium/zasada (*principium*),
przyczyna (*causa*)

Łacińska terminologia metafizyki rozdziła się dość długo i nie bezproblemowo także z tego powodu, że jej twórcy, często wybitni literaci, jak Cyceeron, Seneka, Pryscian, a nawet Boecjusz i św. Augustyn starali się usilnie unikać neologizmów, bez których tworzenie wszelkiej terminologii technicznej nie może się obyć. Daje temu wyraz właśnie Étienne Gilson we wstępie, a potem w apendyksie do swojej słynnej książki

L'être et l'essence z 1948 roku¹. Podstawowy bowiem termin metafizyczny – *ens* (byt) – jest imiesłowem czasownika *esse* (być), ale w łacinie zarówno ów imiesłów jak i nawet bezokolicznik mogą spełniać funkcję rzeczownika i dlatego po polsku tłumaczymy je odpowiednio: „byt” i „istnienie” lub „bytowanie” (niekiedy „bycie”)². Język francuski, w którym Gilson pisał większość swoich książek, jest z jednej strony bardzo bli-

Prof. dr hab. Artur Andrzejuk, profesor zwyczajny Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, na którym kieruje Katedrą Historii Filozofii. Przewodniczący Naukowego Towarzystwa Tomistycznego, redaktor naczelny Rocznika Tomistycznego.

¹ É. Gilson, *L'être et l'essence*, wyd. 3, Paris 2000.

² Tomasz z Akwinu pisze: „esse dupliciter dicitur, uno modo, significat actum essendi; alio modo, significat compositionem propositionis, quam anima adinvenit coniungens praedicatum subiecto” (*esse* określane jest dwojako; po pierwsze oznacza akt istnienia, po drugie oznacza złożenie w zdaniu, które dusza tworzy, łącząc orzeczenie z podmiotem). Thomas de Aquino, *Summa Theologiae*, Roma 1962, I, q. 3, a. 4, ad 2.

ski łacinie, należąc do rodziny języków romańskich, z drugiej jednak oddala się od niej o tyle, o ile nie jest językiem fleksyjnym, a za to operującym systemem rodzajników. Francuski termin *un être* (lub *l'être*) stanowiąc bezokolicznik z rodzajnikiem dziedziczy mocno dwuznaczność, która była też udziałem wcześniejszej scholastyki łacińskiej, w której wyraz *esse* oznaczał sam byt, a zarazem to, że jest bytem (bytowanie)³. Aby przekroczyć tę dwuznaczność w XVII w. ukuto termin *l'étant* („będący”), który jest imiesłowem czasownika *être*. Gilson żałuje, że ten neologizm się nie przyjął „nie tylko z tego powodu, że dokładnie odpowiada terminowi *ens*, lecz przede wszystkim dlatego, że usunęłoby to dwuznaczność wyrazu *être*”⁴. Pisząc zatem tę swoją książkę, brnie – jak już we wcześniejszym *Tomizmie* (1919)⁵ – w ową dwuznaczność. Nie daje mu to spokoju. Gdy zatem jego przyjaciel oraz wydawca, Joseph Vrin, zapro-

ponował mu (w 1962) drugie wydanie *Bytu i istoty*, Gilson w Apendyksie II, odpowiadając na pytania czytelników, które zadano mu po pierwszym wydaniu, napisał:

Przede wszystkim, gdybym dziś miał pisać tę książkę, zmieniłbym jej terminologię w pewnym ważnym punkcie. Pisząc ją, czułem się nieustannie skrępowany brakiem odrębnego, a powszechnie przyjętego słowa francuskiego, które oddawałoby *esse* w odróżnieniu od *ens*. Dla obu tych słów mamy tylko jedno: *être*, które określa zarówno akt istnienia (*esse*), jak i „to, co jest” (*ens*). Gdy to było potrzebne, uciekałem się do omówienia, by określić znaczenie, jakie nadaję słowu: *être* w każdym poszczególnym przypadku. Mówiłem czasem „akt istnienia” (*acte d'être*), a czasem również „istnienie” (*existence*). [...] Typowo francuska obawa przed użyciem neologizmu nie usprawiedliwia lekkości – tak szkodliwej dla jasności i precyzji języka filozoficznego. Dziś bez wahania od początku do końca książki używałbym *étant* w znaczeniu rzeczowni-

³ É. Gilson, *Byt i istota*, tłum. P. Lubicz, P. Nowak, Warszawa 1963, s. 11.

⁴ Tamże.

⁵ É. Gilson, *Le thomisme. Introduction à la philosophie de saint Thomas d'Aquin*, wyd. 5, Paris 1948, s. 44; polski przekład: É. Gilson, *Tomizm. Wprowadzenie do filozofii św. Tomasza z Akwinu*, tłum. J. Rybałt, Warszawa 1960, s. 48. „Des difficultés de terminologie qui sont particulièrement embarrassantes si la langue dont on use est le français. La langue latine, dont usait saint Thomas, mettait à sa disposition deux vocables distincts, pour designer un être, *ens*, et pour désigner l'acte même d'exister, *esse*. La langue française ne dispose au contraire que d'un seul vocable dans les deux cas; un être et être signifient ce qui est et le fait que ce qui est, est, ou existe. Or, comme nous aurons mainte occasion de nous en assurer, il s'agit là de deux aspects du réel que l'analyse métaphysique doit soigneusement distinguer. Afin de rendre plus claire leur distinction fondamentale, il est généralement préférable de ne pas traduire l'*esse* dont parle saint Thomas par le terme «être», mais de rendre *ens* par «être» et *esse* par «exister». (Trudności terminologiczne, które stają się szczególnie kłopotliwe, kiedy się używa języka francuskiego. Język łaciński umożliwił św. Tomaszowi używanie dwu różnych wyrazów: na oznaczenie bytu – *ens*, na oznaczenie zaś samego aktu istnienia – *esse*. Natomiast język francuski rozporządza w obydwu wypadkach tylko jednym wyrażeniem. *Un être* i *être* oznaczają to, co jest, oraz fakt, że to, co jest – jest albo istnieje. Otóż chodzi tu – o czym nieraz będziemy mieli sposobność się przekonać – o dwa odrębne aspekty rzeczywistości, które analiza metafizyczna powinna starannie rozróżniać. Dla tym lepszego uwydatnienia tej podstawowej różnicy lepiej jest nie wyrażać *esse* – o którym mówi św. Tomasz – terminem „być”, ale *ens* określać słowem „byt”, a *esse* – słowem „istnieć”).

kowym, aby określić *ens*, czyli „to, co posiada byt”, a słowem *être*, również w znaczeniu rzeczownikowym, oznaczałbym to, co św. Tomasz nazywał *esse*, lub *actus essendi*, czyli akt, dzięki któremu byt jest bytem aktualnym⁶.

Książka *Constantes philosophiques de l'être* jest ostatnią pracą Gilsona, ostatecznie zredagowaną i wydaną w 1983 roku już po jego śmierci; Gilson zmarł bowiem jesienią 1978 roku. Dziesięć lat wcześniej sam pracował nad tym tekstem, ponieważ na marginesie rękopisu zanotował datę „styczeń 1968”. Potem chciał jednak, aby końcowe części tego rękopisu ukazały się jako osobna książka, zatytułowana *L'athéisme difficile*. Tak też się stało. Pozostałe części manuskryptu, składające się w części z opublikowanych już wcześniej artykułów, po pewnych poprawkach i niekiedy głębokich korektach, stały się właśnie książką *Constantes philosophiques de l'être*. I tak, rozdział pierwszy (*De la connaissance du principe* – „Poznanie zasady”) był wydrukowany w 1961 roku, drugi (*Les principes et les causes* – „Zasady i przyczyny”) – w roku następnym, piąty (*Sur les vicissitudes des principes* – „Zmienne losy zasad”) – w 1952, a siódmy (*L'être et Dieu* – „Byt i Bóg”) – w 1962. Pozostałe: rozdział trzeci (*De la nature de principe* – Natura zasady”),

czwarty (*Connaissance des transcendants* – „Poznanie transcendentaliów”), szósty (*Recontre de l'être* – „Spotkanie bytu”) oraz ósmy (*Yahweh et les grammairiens* – „Jahwe i grammatycy”) powstały najprawdopodobniej na potrzeby tej książki. Jednakże wszystkie te teksty Gilson gruntownie przeredagował z myślą o całości pod taki właśnie tytułem. „Styczeń 1968” jest przypuszczalnie datą tej redakcji. To ona stała się podstawą edycji książki⁷. Ustalenia te o tyle mają znaczenie, o ile służą rozstrzygnięciu, czy książka powstała już po deklaracji z drugiego wydania *Bytu i istoty* co do francuskiej terminologii metafizycznej Gilsona i wobec tego powinno się czytać *Constantes philosophiques de l'être* w perspektywie tej deklaracji. Na tak postawioną kwestię zdaje się odpowiadać sam Gilson, gdy pisze na początku pierwszego rozdziału, że *l'être* odpowiada łacińskiemu *esse*, *l'étain* to *ens*, natomiast *l'essence* to *essentia*. Po polsku mamy więc odpowiednio: „istnienie” lub „bytowanie” („bycie”), „byt” i „istota”⁸. Niekiedy, gdy wymaga tego kontekst, na określenie istnienia używa słowa *l'existence*⁹, gdy zaś chce podkreślić aspekt istnienia bytu pisze *l'existant* – „istniejący”¹⁰. Inną sprawą jest to, na ile Gilson jest konsekwentny w stosowaniu tej terminologii na kartach

⁶ É. Gilson, *Byt i istota*, s. 306. Gilson dodaje jednak w odniesieniu do *Bytu i istoty*: „Aby dostosować książkę do tej terminologii, trzeba by wprowadzić niezliczone poprawki, a zasadnicza myśl pozostałaby i tak niezmienną. Wydawało mi się zatem, że ponieważ w wielu przypadkach w trakcie takiej operacji zatrzeć by się mogły pewne subtelności myślowe, lekarstwo mogłoby się okazać bardziej niebezpieczne od choroby”.

⁷ J-F. Courtine, *Note de l'éditeur*, w: É. Gilson, *Constantes philosophiques de l'être*, Paris 1983, s. 7-8.

⁸ É. Gilson, *Constantes philosophiques de l'être*, s. 16-17. Powtarza to także na s. 204 (w przekładzie polskim jest to s. 231).

⁹ Np. tamże, s. 97.

¹⁰ Np. tamże, s. 91.

swojej książki. Jeśli tak, to polska wersja tytułu książki powinna brzmieć: *Filozoficzne stałe istnienia*. Można więc postawić pytanie na ile tłumaczka, Małgorzata Morek, uwzględniła terminologiczne rozstrzygnięcia Gilsona.

Otóż w przekładzie tym *l'être (esse)* oddane zostało słowem „byt”, *l'étain (ens)* zaś określeniem „to, co istnieje” lub „będące”, natomiast *l'essence (essentia)* to po polsku „istota”¹¹. Niezależnie od tego, że przekład taki wprowadza do języka polskiego dwuznaczność rozumienia słowa „byt”, która jest udziałem języka francuskiego, o czym szerzej poniżej, to przede wszystkim „byt” w języku polskim jest synonimem „tego, co istnieje”, wobec czego wydaje się, że dwa różne słowa francuskie – *l'être* i *l'étain* – zostały w gruncie rzeczy przetłumaczone tak samo. Powoduje to zanik w polskiej wersji książki słowa „istnienie” lub „bytowanie” na rzecz „bytu”, czyli pewnej treści, która bytuje. Odsuwa to dyskretnie całą problematykę książki od aspektu egzystencjalnego w kierunku ujęcia bardziej treściowego, czyli esencjalistycznego. Doskonale to ilustruje treść pierwszego rozdziału, w którym Gilson pisze o poznaniu zasady rzeczywistości (*de la connaissance du principe*). Według niego tą zasadą (pryncypium) jest *l'être* – „istnienie”, a nie „byt”, jak to mamy w przekładzie („Tout la connaissance philosophique dépendent d'un premier principe immédiatement évident, qui est *l'être*”)¹². Wskazują na to uściślenia,

które wielokrotnie Gilson wprowadza na kartach swojej książki, pisząc na przykład, że czuje się „zobowiązany” do uściślenia słów *l'être* i *l'étain* „a la question, «Ou'est-ce qu'un *l'étain*?»», nous répondrons quelque chose comme: c'est ce qui a *l'être*, ou encore: c'est un essence qui est”¹³ („na pytanie «Co to jest byt?»», odpowiemy mniej więcej tak: To jest to, co ma istnienie, albo tak: Jest istotą, która jest”). Wynika z tego, że dla Gilsona byt (*l'étain*) skomponowany jest z istnienia (*l'être*) i istoty (*l'essence*). Jest to zrozumiałe, bo zgodne z metafizyką św. Tomasza z Akwinu, której Gilson jest jednym z głównych odkrywców i którą głosi. Przywołując imię Akwinaty, niemal powtarza przytoczone powyżej stwierdzenie: „A la question: «Ou'est-ce qu'un *l'étain*?»», saint Thomas répond: c'est un ayant *l'être (habens esse)*”¹⁴ („na pytanie: «Co to jest byt?»», święty Tomasz odpowiada: jest to coś mające istnienie”). W polskim przekładzie obydwa te fragmenty brzmią co najmniej myląco. Pierwszy z nich bowiem oddano słowami: „Na pytanie, «Czym jest będące?», odpowiemy mniej więcej w ten sposób: to jest to, co posiada byt, lub jeszcze: jest to istota, która jest”¹⁵; cytat drugi w polskiej wersji przetłumaczono co najmniej dziwnie: „Na pytanie: «Czym jest *l'étain*?»», święty Tomasz odpowiada: to mające byt”¹⁶. Niezależnie do tego, że święty Tomasz nie pisał po francusku, to przekład tego zdania wyraźnie wskazuje na

¹¹ É. Gilson, *Filozoficzne stałe bytu*, tłum. M. Morek, Warszawa 2022, s. 32.

¹² É. Gilson, *Constantes philosophiques de l'être*, s. 23.

¹³ Tamże, s. 25.

¹⁴ Tamże, s. 20.

¹⁵ É. Gilson, *Filozoficzne stałe bytu*, s. 42.

¹⁶ Tamże, s. 37.

trudności w sensownym przekładzie słów *l'être* i *l'étain*, gdy założy się, że pierwsze z nich oznacza „byt”, a drugie „coś będącego”. Prowadzi to do takich pleonazmów, jak stwierdzenie: „będące jest tym, co ma byt”¹⁷ lub że byt to to, „przez co istota jest będącym”¹⁸. Tymczasem zdania te są zrozumiałe w świetle głoszonej przez Tomasza i Gilsona koncepcji bytu, bo mówi, że „bytem jest to, co ma istnienie” (*un étain est ce qui a l'être*)¹⁹, a istnienie stanowi „to przez co istota jest bytem” (*l'être: ce par quoi l'essence est un étain*)²⁰. Podobnie zdanie: „On peut penser l'essence de l'étain sans son être: elle deviant alors simplement une essence possible” („Można pomyśleć istotę bytu bez jego istnienia: staje się ona wtedy po prostu istotą możliwą”)²¹, przełożono: „można zajmować się istotą *będącego* bez jego bytu: staje się ona wówczas istotą możliwą”, co wydaje się niepotrzebnie skomplikowane i jest jednak nieco mylące. Podobnie wyrażenie, że według Akwinaty „będące” (*l'étain; ens*) jest tym, co jako pierwsze pojmuje intelekt, ale nie jest to możliwe bez wcześniejszego ujęcia „bytu” (*l'être; esse*) powinno być przetłumaczone, że czymś pierwszym w ujęciu intelektu jest byt, który nie może być pojęty bez wcześniejszego ujęcia jego istnienia²². Czy opinia, że „późna scholastyka za-

stąpiła będące bytem” (*avait substitué l'étain à l'être*)²³ ma sens wyłącznie wtedy, gdy przypiszemy owej scholastyce zastąpienie istnienia bytem. Na marginesie tej sprawy można stwierdzić, że Gilson uważa, iż operacja ta skutkowałą „ontologicznym” przejściem istoty w istnienie (*un passage de l'essence à l'existence*), co ostatecznie stanowi marginalizację istnienia i esencjalizację metafizyki. Ta esencjalizacja stała się także udziałem polskiego przekładu książki *Constantes philosophiques de l'être*, ponieważ w niej także dokonało się zastąpienie istnienia bytem. Doprowadziło to w dziejach filozofii do znanej sytuacji, którą Heidegger nazwał „zapomnieniem bycia” (*das Sein*)²⁴. W rozdziałach piątym i siódmym, w których Gilson dyskutuje z niemieckim filozofem, jego niemiecka terminologia jest także tłumaczona na opak, czyli wbrew nie tylko istniejącym polskim przekładom, ale i niezgodnie z myślą samego Heideggera, lecz za to konsekwentnie z tendencją „zastępowania istnienia bytem”. Kluczowy bowiem termin – *das Sein* – tłumaczony jest jako „byt”, gdy tymczasem u Heideggera jest to najbardziej ogólnie pojęte istnienie – „bycie”, natomiast jego ukonkretnienia – *das Dasein* i *das Seiende* – mogą być pewnego rodzaju bytami²⁵. A sama filozofia Heideggera jest próbą przekrocze-

¹⁷ Tamże. Francuskie słowo *l'étain* pozostawiono jeszcze co najmniej kilka razy w przekładzie, np. s. 63, 89, 135, 141.

¹⁸ Tamże, s. 231.

¹⁹ É. Gilson, *Constantes philosophiques de l'être*, s. 20.

²⁰ Tamże, s. 205.

²¹ Tamże, s. 45.

²² Tamże, s. 77.

²³ Tamże, s. 97; É. Gilson, *Filozoficzne stałe bytu*, s. 117.

²⁴ Tamże, s. 229. Oczywiście Heideggerowi chodzi o zapomnienie „bycia” (*das Sein*), a nie „bytu”.

²⁵ Np. É. Gilson, *Filozoficzne stałe bytu*, s. 152-156, 230, 236-237. Na temat terminologii Heideggera zob. M. Heidegger, *Podstawowe zagadnienia filozofii*, tłum. W. Rymkiewicz, Warszawa 2017. Na

nia „bytu” w kierunku „istnienia”, a nie „będącego” w kierunku „bytu”²⁶.

Konsekwencje tej operacji w polskim przekładzie można mnożyć: Metafizyka jest nauką o „będącym” i w swej tradycji często grzeszyła „nieznajomością bytu na rzecz będącego”²⁷ (chodzi oczywiście o to, że metafizyka jest nauką o bycie i że często grzeszyła nieznajomością istnienia na rzecz bytu); w innym miejscu mamy wyrażenie „byt będącego” (*l'être de l'étain*) i dowiadujemy się, że „akt bytu czyni jakieś będące” (*l'acte d'être fait en étain*)²⁸. Nietrudno domyśleć się, że chodzi o „akt istnienia” i to, że „akt istnienia powoduje byt”. Dzięki temu – pisze Gilson – Tomasz z Akwину mógł powiedzieć, że istnienie bytu jest tym, co powoduje, że on jest (*que l'être de l'étain, par lequel celui-ci est*)²⁹, tymczasem w przekładzie mamy, że „byt jest nam dany w będącym” oraz że „nie postrzegamy bytu będących, lecz tylko będących”³⁰, a „będące jest jedynie przez byt”³¹ i wobec tego dokonujemy refleksji „nad będącym i nad bytem będącego”³². Powodowane w ten sposób zniekształcenie myśli Gilsona widoczne jest zarówno w tytule samej książki,

o czym już wspomniano, jak i w tytułach poszczególnych rozdziałów, w których chodzi o „spotkanie istnienia” (*rencontre de l'être*), relacje „istnienia i Boga” (*l'être et Dieu*), natomiast najbardziej bodaj ewidentne jest w rozdziale ostatnim, gdzie Gilson komentuje znany fragment Księgi Wyjścia, w którym Bóg objawia Mojżeszowi swoje imię: „Jestem, który jestem”. Całe rozumowanie Gilsona prowadzić ma do konkluzji, że Bóg przedstawia się jako samoistne istnienie, nie zaś jako jakiś konkretny byt, tymczasem w przekładzie mamy niemal odwrotnie: Bóg jest „bytem”, a nie „będącym”.

Niekiedy jednak sam Gilson nie ułatwia tłumaczenia, gdy na przykład mówi o istnieniu aktualnym (*l'être actuel*) i doprecyzowuje (w nawiasie), że chodzi o „istnienie” (*existence*), co może być mylące³³, albo gdy dopuszcza dwuznaczność słowa *l'être*, kojarząc je z łacińskim *ens*³⁴, albo gdy pisze, że nie da się ująć *l'être, qui n'existe pas*. Można oczywiście przetłumaczyć to zdanie, że (absurdem jest) „istnienie, którego nie ma”, ale niemal automatycznie nasuwa się przekład: „byt, który nie istnieje”. Czasami też jakby zapominał o własnych ustaleniach

końcu polskiego przekładu zamieszczono opracowany przez Wawrzyńca Rymkiewicza *Słownik pojęć Martina Heideggera*, który dostępny jest także w Internecie (<https://machinamysli.org/slownik-pojec-martina-heideggera/>).

²⁶ Tamże, s. 164. Podobnie jak filozofia Awicenny miała polegać „na wyjściu poza będące aż do bytu” (s. 225).

²⁷ Tamże, s. 149. Przedmiotem metafizyki zaś jest – konsekwentnie – „będące jako będące” (s. 227).

²⁸ Tamże, s. 153; *Constantes philosophiques de l'être*, s. 130.

²⁹ Tamże, s. 165; *Constantes philosophiques de l'être*, s. 142. W przekładzie mamy: „byt będącego, przez który będące jest”. Czasem Gilson pisze *l'existence de l'étain* (s. 144).

³⁰ Tamże, s. 174-175.

³¹ Tamże, s. 186.

³² Tamże, s. 201.

³³ Tamże, s. 21.

³⁴ Tamże, s. 24.

terminologicznych³⁵, szczególnie, gdy odnosi się do zagadnień dobrze znanych z historii filozofii (i opisanych w podręcznikach), np. w kontekście transcendentaliów³⁶ oraz Parmenidesowskiej teorii bytu³⁷. Niekonsekwentnie także nazywa tradycyjny przedmiot metafizyki – „byt jako byt” – raz jest to bowiem *l'être en tant qu'être*³⁸ innym razem zaś – *l'étain en tant qu'étain*³⁹. Najbardziej zaś niekonsekwentne (i mylące) wyrażenie znajdujemy na stronie 113, gdzie Gilson pisze: „La division de l'être la plus generale est celle d'acte et de puissance”. Oczywiście chodzi o „najbardziej ogólny” podział bytu, a nie istnienia. W tym przypadku polski przekład jest jak najbardziej poprawny⁴⁰.

Niekiedy także kontekst przymusza do rozwiązań translatorskich innych niż założone, gdy na przykład *l'étain* przetłumaczono jako „byt istniejący”, gdyż określony jako „realny przedmiot” (*un object réel*) właściwie „nie dał się” przetłumaczyć inaczej⁴¹ lub słowo *être* (bez rodzajnika) przetłumaczono jako „być”.

Generalnie jednak polski przekład książki wprowadza dwuznaczność słowa „byt”, charakterystyczną dla języka francuskiego, bo raz oznacza ono kompozycję istnienia i istoty (pewną istniejącą treść), a innym razem oznacza „byt czegoś” w sensie bytowania lub istnienia tego czegoś, jak na przykład w cytowa-

nym wyrażeniu „byt *będącego*”. Oczywiście książkę da się czytać w takiej mniej egzystencjalnej perspektywie, gdzie słowo „istnienie” lub „bytowanie” oddane jest rzeczownikiem „byt”, ale czy nie wypacza to nieco intencji Autora, któremu zależało na wyeksponowaniu egzystencjalnego charakteru metafizyki Tomasza z Akwinu i wyraźnym odróżnieniu jej od esencjalizmu Arystotelesa. Wszak odkrycie w tekstach Akwinaty istnieniowej perspektywy bytu stanowi jedną z największych zasług Gilsona w filozofii. Zapoczątkowało to uprawianie tomizmu właśnie w tej perspektywie, co z czasem nazwano tomizmem egzystencjalnym. A sam Gilson dla tomistów tradycyjnych, którzy głównej zasługi Tomasza upatrywali w „ochrzczeniu” Arystotelesa, stał się potępienia godnym modernistą i „fałszerzem” ustalonej doktryny.

* * *

Lektura książki Gilsona *Constantes philosophiques de l'être* i jej polskiego przekładu *Filozoficzne stałe bytu*, skłania do kilku refleksji ogólnych. Pierwsza dotyczy struktury tekstu filozoficznego (choć nie tylko). Otóż Gilson uważał, że u podstaw każdego tekstu jest jakieś rozumienie bytu i ten tekst powstaje w ramach tego rozumienia. Nie da się bowiem myśleć bez tego podstawowe-

³⁵ Np. tamże, s. 56. Pisząc o Tomaszowym określeniu bytu w *Komentarzu do Metafizyki* Arystotelesa mówi, że Akwinata „l'être se définit, *id cuius actus est esse*”.

³⁶ Tamże, s. 89. Pisząc o zamierności transcendentaliów z bytem, na określenie tego ostatniego używa terminu *l'être* (a na pewno transcendentalia zamienne są z bytem, a nie z istnieniem).

³⁷ Tamże, s. 90, 188.

³⁸ Np. tamże, s. 193.

³⁹ Np. tamże, s. 112, 173, 179 (na tej stronie zamieszcza obok siebie obydwie te formuły).

⁴⁰ É. Gilson, *Filozoficzne stałe bytu*, s. 133.

⁴¹ Tamże, s. 40.

go pojęcia. Jest ono czasem w tekście przedstawione *expressis verbis*, częściej zaś jest w nim tylko założone i pierwsze zadanie w doczytywaniu tego tekstu polega na rekonstrukcji rozumienia bytu (rzeczywistości). Dopiero w jego świetle można rozumieć i interpretować poszczególne zdania tekstu⁴². Podobna trudność występuje w pracy translatorskiej: trzeba nie tylko poznać słownik tłumaczonego autora, ale także (a może nawet przede wszystkim) jego rozumienie bytu. Omawiana książka jest tego dobrym przykładem, gdyż do jej poprawnego przekładu nie wystarczy znajomość terminologii używanej przez Gilsona, którą on zresztą sam określa, ale także konieczna okazała się znajomość rozumienia bytu przez Gilsona, czyli tego, że ów byt skomponowany jest z istnienia jako aktu i istoty jako możliwości, że istnienie przejawia się w tym bycie w postaci własności transcendentalnych, które – według pewnej tradycji – są zamienne z samym bytem oraz że przyczyną istnienia każdego bytu skomponowanego z aktu istnienia i istoty jest byt, który jest wyłącznie istnieniem na pozycji samoistnego aktu (*ipsum esse subsistens*).

Uwaga druga dotyczy konieczności odróżnienia w metafizyce samego bytu od jego przejawów. Wiadomo, że tymi przejawami są transcendentalia. Wynika z tego, że każdy byt jest realny (*res*), odrębny od innych (*aliquid*), zbudowa-

ny na zasadzie jedności (*unum*), prawdziwy (*verum*), dobry (*bonum*) i piękny (*pulchrum*). Problemem metafizyków było mylenie istnienia jako wewnętrznego w bycie jego pryncypium (*ipsum esse*) z jego przejawami: jednością, odrębnością, a przede wszystkim z realnością. Zwłaszcza ta ostatnia sprawiała problemy, ponieważ łacińskie słowo *esse* oznaczało zarówno akt istnienia bytu (*actus essendi*), jak i samo „bycie” bytem („bytowanie”), czyli realność. Ta dwuznaczność przeniosła się do języków nowożytnych, o czym świadczy Gilsona zmaganie się ze słowem *l'être*. Co więcej, ta dwuznaczność i niekonsekwencja w odróżnianiu tych znaczeń mogła leć u podstaw teorii sądów egzystencjalnych, którą Gilson głosił⁴³, a która polegała na przekonaniu, że istnienie jest czymś, co pierwsze intelekt ujmuje i wyraża w zdaniu „x jest” (pisze o tym Gilson w pierwszym i szóstym rozdziale swojej książki, choć w polskim przekładzie jest to mniej ewidentne przez zamianę terminu „istnienie” na „byt”). Tymczasem wydaje się, że w teorii sądów egzystencjalnych doszło do pomylenia realności, jako przejawu istnienia, z samym istnieniem. To bowiem realność bytu jest tym, co jak mówią tomiści egzystencjalni, „uderza nas” już przy pierwszym zetknięciu z bytem. Natomiast istnienie jako wewnętrzny akt w bycie „odsłania się” intelektowi człowieka dopiero w pewnej analizie filozoficznej⁴⁴.

⁴² Szeroko na ten temat w: M. Zembrzusi i inni, *Z metodologii historii filozofii*, seria: Opera philosophorum medii aevi. Textus et studia, t. 14, Warszawa 2015.

⁴³ É. Gilson, *Tomizm*, s. 50 i n. oraz *Byt i istota*, s. 91.

⁴⁴ Bardzo ciekawie o tym pisze Tomasz Ćwiertniak w niedawno (21 listopada 2023) obronionej rozprawie doktorskiej, zatytułowanej *Tomizm egzystencjalny Mieczysława A. Krąpca a tomizm konsekwentny Mieczysława Gogacza. Analiza porównawcza*, Katowice 2023 (Biblioteka Uniwersytetu

Rozważania te można zakończyć uwagą o naszym rodzimym, polskim, języku filozoficznym. Otóż nietrudno zauważyć, że analizując tekst Gilsona, a także różne teksty łacińskie i nawet greckie, nie mamy większych trudności w przetłumaczeniu używanych tam terminów i w miarę poprawnym oddaniu znajdującej się tam problematyki. Bogactwo naszego języka filozoficznego bierze się zapewne z mądrego wykorzystywania zapożyczeń (czego, według Gilsona, tak boją się Francuzi),

ale także z własnego skarbca leksykalnego. Wszak słowa „byt”, „bytowanie”, „istnienie”, „istota”, a nawet „rzeczywistość”, „substancja” i „realność” niezależnie od ich historii stanowią dziś powszechnie używane w języku polskim rzeczowniki. W tym kontekście trzeba postawić pytanie: Czy rzeczywiście polską twórczość filozoficzną należy koniecznie wyrażać w obcych językach (z przeznaczeniem na wątpliwy eksport), zaniedbując przy tym język ojczysty i pośrednio tych, którzy go używają?

Śląskiego). Autor analizując ujęcia bohaterów swojej pracy zauważa, że „pierwotny akt afirmacji (wyrażany w sądzie egzystencjalnym) dotyczyłby nie aktu istnienia (który nie jest poznawalny wprost), ale przejawiającej ten akt rzeczywistości” (s. 168-169).

Bibliografia

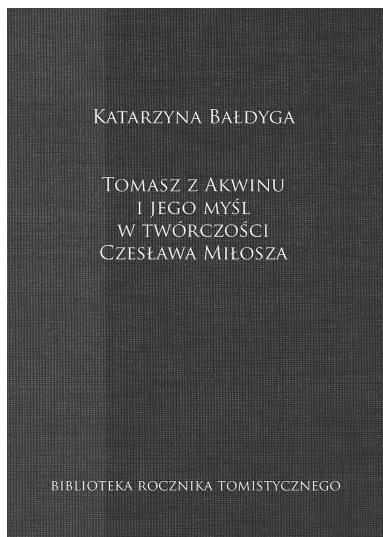
1. Courtine J-F., *Note de l'éditeur*, w: É. Gilson, *Constantes philosophiques de l'être*, Paris 1983, s. 7-8.
2. Ćwiertniak T., *Tomizm egzystencjalny Mieczysława A. Krąpca a tomizm konsekwentny Mieczysława Gogacza. Analiza porównawcza*, Katowice 2023 (rozprawa doktorska: Biblioteka Uniwersytetu Śląskiego).
3. Gilson É., *Byt i istota*, tłum. P. Lubicz, P. Nowak, Warszawa 1963.
4. Gilson É., *Constantes philosophiques de l'être*, Paris 1983.
5. Gilson É., *Filozoficzne stałe bytu*, tłum. M. Morek, Warszawa 2022.
6. Gilson É., *L'être et l'essence*, wyd. 3, Paris 2000.
7. Gilson É., *Le thomisme. Introduction à la philosophie de saint Thomas d'Aquin*, wyd. 5, Paris 1948.
8. Gilson É., *Tomizm. Wprowadzenie do filozofii św. Tomasza z Akwinu*, tłum. J. Rybałt, Warszawa 1960.
9. Heidegger M., *Podstawowe zagadnienia filozofii*, tłum. W. Rymkiewicz, Warszawa 2017.
10. Thomas de Aquino, *Summa Theologiae*, Roma 1962.
11. Zembrzuski M. i inni, *Z metodologii historii filozofii*, seria: Opera philosophorum medii aevi. Textus et studia, t. 14, Warszawa 2015.

Remarks on being and existence. On the basis of a translation of Étienne Gilson's book *Constantes philosophiques de l'être*

Keywords: metaphysics, being (*ens*), existence (*esse*), essence (*essentia*), principle/rule (*principium*), cause (*causa*)

In this paper, on the basis of an analysis of a translation of the Étienne Gilson's book we show the terminological difficulties in the Thomistic theory of being. The aim is to differentiate the being itself (*ens*) from its constitutive elements: existence (*esse*), essence (*essentia*) and their manifestations- transcendental properties. Especially demanding is an interpretation of the very term existence (*esse*) which may denote both, the act of existence internal in a being, and its (act's) result in a shape of reality (being, subsisting). Particularly the latter differentiation- rather vague- causes a number of difficulties which flow from confusing these two perspectives, that is, the act of existence and reality as manifestation of this act in a being. In this paper we suggest that the theory of existential judgements offered by Gilson, has its roots in a lack of proper differentiation between the two aforementioned. Thus, according to that flaw, the reality of each observed being is considered to be its act of existence whereas the identification (recognition) of an act of existence in a being needs philosophical analyses which result in

a conclusion that not every real structure is an individual being. With regard to the art of translation of philosophical text we turned attention to the Gilson's claim that each text, especially a philosophical one, is written in the perspective of a particular theory of being. This theory is present outright and also, even more frequently, is rooted in the layer of its presumptions and hence, without proper reading its content we will not be able to understand utterances regarding further issues. That is why, when studying a particular text we need to establish the grounds of the aforementioned theory of being and to construct a conceptual framework and understandings proper to an author or a text by following this theory. Similar proceedings suppose to be applied to a translation as we notice how often philosophical terminology of a given author or a text is not in accordance with a common or dictionary meaning of the terms employed, the terms however, have their specific meaning and this specific meaning should be properly translated into another language.

Katarzyna Bałdyga

*Tomasz z Akwinu i jego myśl
w twórczości Czesława Miłosza.
Inspiracja, wzór czy punkt
odniesienia?*

Warszawa 2023

W poezji i eseistyce Miłosza – czasami wprost, innym razem bardziej pośrednio – zwraca uwagę obecność myśli i postaci Tomasza z Akwinu. Powraca ona z pewnym uporem w rozciągłości niemal całej twórczości poety, a związana jest najczęściej z tym, co najbardziej w postawie Miłosza podmiotowe. Celem książki jest nie tylko potwierdzenie bogatych kontekstów dzieła poety, poszerzenie stanu wiedzy o kolejny punkt odniesienia lub potwierdzenie adekwatności dotychczasowych ustaleń i (niewielu) wzmianek na temat przenikania tomistycznych wątków do refleksji Miłosza, ale uwypuklenie wpływu, jaki mogły mieć lektury pism średniowiecznego filozofa na całościowy kształt twórczości Czesława Miłosza – np. na konkretne wybory estetyczne czy poglądy na temat kondycji współczesnego świata. Tak ustawiony cel badawczy zakłada nie tyle spojrzenie na noblistę jako na autora złożonego (co nie wymaga dowodzenia), niełatwego do jednoznacznych przyporządkowań, lecz raczej pozwala na zobaczenie tej twórczości w nowym, dotychczas często ignorowanym kontekście. Jest to próba wypreparowania jednej z wielu inspiracji w dziele noblisty i sprawdzenia, jak wpływała ona na poetycką kreację świata.

Wydanie książki dofinansowano ze środków Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego pochodzących z Funduszu Promocji Kultury.

Ministerstwo Kultury
i Dziedzictwa Narodowego

E-Book do pobrania gratis ze strony Naukowego Towarzystwa Tomistycznego –
www.tomizm.org

Nota o Autorach

Anton Adam – ks. prof. dr. hab., kapłan diecezji bańsko-bystrzyckiej (Słowacja). Stopnie naukowe uzyskał na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim. Obecnie wykłada na Wydziale Teologii Uniwersytetu Komenskigo w Bratysławie oraz na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Trnavskiego także w Bratysławie. Od 2005 roku popularyzuje teologię katolicką w radiu „Lumen”. Jest autorem ponad dwustu artykułów naukowych, które zostały opublikowane na Słowacji, w Polsce, na Czechach, w Rosji i na Ukrainie. Należy do Polskiego Towarzystwa Mariologicznego, Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Europejskiego Towarzystwa Teologii Katolickiej, Rady Ekumenicznej Konferencji Episkopatu Słowackiego, Rady Naukowej „Rocznika Tomistycznego”, Rady Naukowej Wydziału Teologicznego Uniwersytetu w Trnawie oraz Naukowego Towarzystwa Tomistycznego.

Artur Andrzejuk – prof. dr. hab., prof. zwyczaj. Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (UKSW), na którego Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej kieruje Katedrą Historii Filozofii. Przewodniczący Naukowego Towarzystwa Tomistycznego, redaktor naczelny „Rocznika Tomistycznego”. Autor szeregu publikacji z zakresu teologii średniowiecznej, tomizmu, etyki i klasycznej filozofii człowieka. Interesuje się problematyką uczuć, sprawności i cnót moralnych, relacji osobowych. Jest uczniem Profesora Mieczysława Gogacza.

Nr ORCID: 0000-0002-7926-4070

Izabella Andrzejuk – dr, członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego oraz członek redakcji „Rocznika Tomistycznego”. Jest autorką ponad osiemdziesięciu artykułów o tematyce filozoficznej. Zainteresowania naukowe: historia filozofii (arystotelizm, tomizm, filozofia polska); filozofia, etyka, klasyczna teoria człowieka, filozoficzne podstawy mistyki. Napisała książkę pt. *Filozofia przyjaźni. Tomasz z Akwinu* (Warszawa 2007), (wspólnie z Arturem Andrzejukiem) *Tomasz z Akwinu jako etyk* (Warszawa 2021) oraz *Od etyki Arystotelesa do filozofii moralnej Tomasza z Akwinu* (Warszawa 2021).

Nr ORCID: 0000-0002-4961-2580

Paweł Borkowski – dr, absolwent Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (licencjat, magisterium, doktorat). W życiu zawodowym pełnił różnorodne funkcje i zajmował różne stanowiska, m.in. nauczyciela, wykładowcy, tłumacza, publicysty. Obecnie tłumaczy dla wydawnictwa „eSPe”.

Agnieszka Gondek – dr nauk humanistycznych, filozof, absolwentka Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Urzędnik państwowy w Centralnym Zarządzie Służby Więziennej w Warszawie. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Specjalizuje się w zakresie filozofii wychowania. Nauczycielka akademicka z kilkuletnim doświadczeniem w zakresie nauczania filozofii i etyki, w tym etyki zawodu i historii filozofii. Opublikowała książkę *Filozofia wychowania. Filozofia jako podstawa wykształcenia ogólnego w szkole średniej* (Warszawa 2022). Zainteresowania naukowe skupiają się wokół antropologii filozoficznej, etyki, metafizyki i filozofii wychowania.

Nr ORCID: 0000-0003-1308-6424

Natalia Herold – mgr, absolwentka administracji na Uniwersytecie Gdańskim (lic.) oraz kierunku „samorząd terytorialny i polityka regionalna” na Uniwersytecie Warszawskim (mgr). Jest doktorantką filozofii Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego oraz sekretarzem Zarządu Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Publikuje w „Roczniku Tomistycznym”.

Nr ORCID: 0000-0003-4761-9495

Marcin Karas – prof. dr hab., historyk filozofii - pracuje w Zakładzie Filozofii Polskiej Instytutu Filozofii UJ. Prowadzi badania z historii idei i z filozofii średniowiecznej, jest autorem ponad 180 publikacji. Ostatnio zajmuje się głównie kosmologią wczesnonowożytną i filozofią dziejów. Opublikował m.in. książki: *Koncepcja czasu w pismach Williama Ockhama* (Kraków 2003), *Natura i struktura wszechświata w kosmologii św. Tomasza z Akwinu* (Kraków 2007), *Z dziejów Kościoła. Ciągłość i zmiana w Kościele rzymskokatolickim w XIX i XX wieku* (Sandomierz 2008), *Integryzm Bractwa Kapłańskiego św. Piusa X* (Kraków 2008), czy też *Historiozofia Teilharda de Chardin wobec tradycyjnej myśli chrześcijańskiej* (Kraków 2012), *Książki Tomistycznie odczytane* (Warszawa 2022) oraz liczne artykuły i przekłady.

Nr ORCID: 0000-0002-2288-9512

Paweł Lesiński – dr, adiunkt w Katedrze Doktryn Polityczno-Prawnych i Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa i Administracji UMCS. Autor szeregu artykułów naukowych oraz rozdziałów w monografiach. W swojej działalności badawczej skupia się na zagadnieniach prawa niemieckiego i niemieckiej myśli politycznej i prawnej. Szczególnym zainteresowaniem darzy koncepcje niemieckiego liberalizmu oraz państwa socjalnego. Członek Stowarzyszenia Filozofii Prawa i Filozofii Społecznej – Sekcja Polska IVR oraz Polskiego Towarzystwa Historii Prawa. Członek Zarządu - Sekretarz Stowarzyszenia Stypendystów DAAD w Polsce. Współpracuje również z Wyższą Szkołą Przedsiębiorczości i Administracji w Lublinie.
Nr ORCID: 0000-0001-6522-3625

Bożena Listkowska – dr, adiunkt w Instytucie Filozofii Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy. Ukończyła studia filologiczne na Wydziale Humanistycznym Akademii Bydgoskiej oraz studia filozoficzne na Wydziale Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Doktorat nauk humanistycznych w zakresie filozofii otrzymała na UKSW w wyniku obrony rozprawy pt. *Łowiańskie modyfikacje tomizmu tradycyjnego w pracach ks. Piotra Chojnackiego*; wersja książkowa: *Tomizm otwarty Piotra Chojnackiego* (Bydgoszcz 2014). Prowadzi badania nad współczesną filozofią polską. Przedmiotami jej zainteresowań są w szczególności filozofia człowieka i metafizyka. Współredaktor serii książek: *Tomizm polski 1879–1918. Słownik filozofów* (2014); *Tomizm polski 1919–1945. Słownik filozofów* (2014); i *Tomizm polski 1946–1965. Słownik filozofów* (2015). Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego.
Nr ORCID: 0000-0002-6635-5934

Małgorzata Łuszczynska – dr hab., prof. ucz. UMCS, pracownik w Katedrze Doktryn Polityczno-Prawnych i Prawa Rzymskiego na Wydziale Prawa i Administracji UMCS. Jest autorem licznych publikacji naukowych z zakresu filozofii prawa oraz historii doktryn polityczno-prawnych. Jej zainteresowania naukowe oscylują wokół problematyki społecznej nauki Kościoła katolickiego, tomizmu, myśli politycznej i prawnej średniowiecza, normatywizmu i jego krytyki, rozwoju filozofii prawa w okresie dwudziestolecia międzywojennego w Polsce. Członek Lubelskiego Towarzystwa Naukowego, Polskiego Towarzystwa Myśli Politycznej. Redaktor czasopisma „Annales UMCS sekcja G (lus)”.
Numer ORCID: 0000-0002-4387-8820

Konstanty Milancej – student filozofii na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego.

Maciej Nowak – inż. lic., obecnie kontynuuje studia magisterskie na Uniwersytecie Kardynała Stefana Wyszyńskiego, absolwent studiów inżynierskich kierunku Elektrotechnika na Politechnice Warszawskiej, członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Jest zainteresowany logiką i historią filozofii.

Tomasz Pawlikowski – dr hab., pracownik naukowy w Bibliotece Publicznej m. st. Warszawy – Bibliotece Głównej Województwa Mazowieckiego. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Opublikował kilkadziesiąt tekstów naukowych w formie artykułów, recenzji lub monografii, głównie z zakresu filozofii, z których największe znaczenie ma książka *Prawda następstwem istnienia. Problem prawdy w interpretacji św. Tomasza z Akwinu* (2013). Jest ponadto autorem 127 haseł w *Powszechnej Encyklopedii Filozofii* i 32 w *Encyklopedii Filozofii Polskiej*. Podejmuje także tematy związane z historią księgozbiorów.

Numer ORCID: 0000-0003-0618-611X

Magdalena Płotka – dr hab., profesor uczelni w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie. Z-ca redaktora naczelnego „Rocznika Tomistycznego”, członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Interesuje się średniowieczną filozofią praktyczną, historią filozofii polskiej w XV i XVI wieku, paleografią łacińską oraz filozofią współczesną. Jest autorką książki *Metafizyka i semantyka. Filozofia Jana Wersora* (Warszawa 2013), *Filozofia jako praktyka. Myśl krakowskiego praktycyzmu w XV i XVI wieku* (Warszawa 2016) oraz *Tomasz z Akwinu o przyjemności* (Warszawa 2021). Publikuje w „Rocznikach Filozoficznych”, „Edukacji filozoficznej”, „Filo-sofij”, „Roczniku Tomistycznym” i in.

Numer ORCID: 0000-0002-6993-2178

Jan Pociąg – mgr inż., magister teologii. Przygotował rozprawę doktorską w Instytucie Filozofii UJ na temat związków filozofii ks. prof. Tadeusza Wojciechowskiego z odkryciami fizyki i biologii dwudziestego wieku (2017). Jego zainteresowania naukowe skupiają się wokół aktualizacji tomizmu w oparciu o współczesny obraz świata opracowany przez nauki przyrodnicze.

Jest członkiem Sodalicji Świętej Jadwigi Królowej.
Numer ORCID: 0000-0001-5698-6401

Peter A. Redpath – jest rektorem Adler-Aquinas Institute; jest również dyrektorem Aquinas School of Leadership, kierownikiem studiów tomistycznych w Holy Apostles College and Seminary (USA), a także aktywnym badaczem na Uniwersytecie Abat Oliba w Barcelonie (Hiszpania).

Karolina Sienkiewicz – magister pedagogiki przedszkolnej i wczesnoszkolnej, absolwentka i wykładowca Akademii Białskiej im. Jana Pawła II w Białej Podlaskiej. Jej zainteresowania naukowe oscylują wokół pedagogiki przedszkolnej, komunikacji społecznej i pedeutologii nauczyciela.
Numer ORCID: 0009-0004-7424-8989

Tomasz Łukasz Stanowski – magister filozofii, doktorant na Wydziale Filozoficznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Przygotował rozprawę doktorską o Józefie Gołuchowskim pod kierunkiem prof. dr hab. Marcina Karasa.
Numer ORCID: 0000-0002-7462-9667

Antoni B. Stępień – prof. zw. dr hab., emerytowany profesor Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Głównym przedmiotem jego zainteresowań filozoficznych są trzy dyscypliny: teoria poznania, metafizyka i estetyka. W teorii poznania podejmował fenomenologiczną analizę deskrypcyjną, dyskusję ze sceptycyzmem oraz obronę możliwości wiedzy koniecznej dotyczącej świata. Jego teorię poznania należałoby określić mianem fundacjonalistycznej, maksymalistycznej i realistycznej. W metafizyce argumentuje za pochodnością świata od bytu absolutnego, osobowego, nieskończonego, wszechwiedzącego, wszechmocnego i nieskończenie dobrego; za odrębnością substancjalną człowieka w stosunku do innych bytów, w tym za niematerialnością najważniejszych działań umysłu ludzkiego oraz za istnieniem wolnej woli. Tezy te skłaniają go do uznania, że sens życia ludzkiego wykracza poza istnienie w świecie materialnym w takiej formie, w jakiej go teraz znamy. W stosunku do swego stanowiska filozoficznego używa określenia: „tomizm egzystencjalny w niektórych sprawach fenomenologizujący”. W estetyce podlega wpływowi fenomenologii w wydaniu Ingardena, a szczególnie aksjologii fenomenologicznej. Jest autorem takich prac jak: *Wstęp do filozofii* (5 wydań); *Wprowadzenie do metafizyki*

(Kraków 1964); *O metodzie teorii poznania* (Lublin 1966); *Elementy filozofii* (Lublin 1980); *Propedeutyka estetyki* (2 wydania); *Zagadnienie punktu wyjścia w filozofii. Teorie relacji: filozoficzne i logiczna* (Lublin 2005); *Studia i szkice filozoficzne* (3 tomy, Lublin 1999 – 2015).

Marian Szymonik – ks., dr hab. nauk humanistycznych w zakresie filozofii. Wykładowca Wyższego Seminarium Duchownego w Częstochowie; „profesor stały” i wykładowca w Wyższym Instytucie Teologicznym w Częstochowie. Członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Nr ORCID: 0000-0002-0796-8001

Michał Zembrzusi – dr hab., profesor uczelniany w Katedrze Historii Filozofii Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW. Pełni funkcję Zastępcy Przewodniczącego Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Jest dyrektorem serii wydawniczej „Biblioteka Rocznika Tomistycznego”. Interesuje się problematyką epistemologiczną w starożytności i średniowieczu, a szczególnie problematyką pamięci i teorią intelektu możliwościowego i czynnego. Jest współredaktorem książek w serii „Opera Philosophorum Medii Aevii”. W 2019 roku opublikował monografię pt. *Filozofia intelektu. Tomasa z Akwinu koncepcja intelektu możliwościowego i czynnego*. Jest autorem przekładów: Tomasz z Akwinu, *Komentarz „O pamięci i przypominaniu”* (Warszawa 2012), Tomasz z Akwinu, *Komentarz do De hebdomadibus Boecjusza* (Warszawa 2021) oraz Tomasz z Akwinu, *Kwestia o substancjach duchowych* (Warszawa 2023). Nr ORCID: 0000-0003-4647-479X

Michał Ziółkowski MI – dr, członek Zakonu Posługujących Chorym (*Ministri Infirmorum*), członek Naukowego Towarzystwa Tomistycznego. Autor książki *Pokonać śmierć czy zmienić człowieka. Ideologia współczesnego transhumanizmu wobec heterodoksji Mikołaja Fiodorowa* (Warszawa 2020), *Biblijny ślad pięty. Na tropach antychrysta* (Warszawa 2022). Publikuje w kwartalniku „Fides et Ratio”, serii „Universum Ethicae Christianae” oraz „Roczniku Tomistycznym”. Zainteresowania naukowe skupia wokół: filozoficzno-teologicznej analizy transhumanizmu oraz związanych z tym nurtem problemów bioetycznych i etyce sztucznej inteligencji; ewolucji idei antychrysta w tekstach biblijnych; filozofii tomizmu konsekwentnego; koncepcji myślicieli rosyjskiego renesansu filozoficzno-religijnego. Nr ORCID: 0000-0001-5369-071X